

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זצ"ל

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פורים ומגילת אסתר תשפ"ה
שנה י"ד

גליון תקפ"ט - 589

דבר שלום ויפת תאר

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובררש

בפרשת השבוע ובענייניא דיומא

בעריכת ישראל שלום דבורץ

מכון דברי ישר

מסורת היא בידינו מאבותינו שכשהקול קול יעקב - אין ידי עשו שולטות, כמובא בב"ר סה כ **הקול קול יעקב** -- אמר רבי ברכיה: בשעה שיעקב מרכין בקולו, ידי עשו שולטות, דכתיב: וילונו כל העדה, ויבא עמלק. ובשעה שהוא מצפצף בקולו, אין הידים ידי עשו, אין ידי עשו שולטות.

אומר **רבי יוסף חיים בקרן ישועה** כי מה שאמר במדרש אסתר רמז הוא למה שאמר במדרש בראשית.

האותיות הנמצאים לפני אותיות המן הם ל-מ-ד, שורש הפועל **לימוד**, לרמז כי לימוד התורה הוא הכניע את המן והגן על ישראל, ואז שבה מחשבתו הרעה על ראשו והוא נתלה וישראל ניצולו.

זה מה שאמר **הפיל פור הוא הגורל** ותוצאת הגורל היתה **לפני המן**, האותיות ל.מ.ד. שהם לפני המן, כי לימוד התורה הוא גרם לזה להיות נהפך עליו הגורל.

כח ההתבדלות של עם ישראל "מפוזר ומפורד"

[מוקדש למוסרי הנפש לקיום החינוך הטהור]

ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים
בכל מדינות מלכותך ודתיהם שנות ג, ה

רבות דרשו על אמירה זו של המן כלפי עם ישראל שהוא **מפוזר ומפורד** ומשמעותה גנאי לישראל.

בספר **אלף המגן אלישיבין (אלף קצב)** מפרש אמירה זו לשבחם של ישראל.

מטבע הדברים כאשר ציבור נמצא במרוכז ובמקום אחד, הרי הם יכולים להתפתח, מוסדות חינוך נפתחים ומתמלאים, ישיבות פורחות, מערכות היהדות נותנות את שירותיהם ונקל להעמיד את הדת על תילה ולשמור התורה ומצוותיה.

לכאורה, במצב שהיהודים מפוזרים ומפורדים ואינם מרוכזים במקום אחד, כל המערכת החינוכית והתורנית אמורה ללקות בחסר, אם בכלל אפשרית להתקיים.

אומר המן לאחשוורוש, לכאורה, היהודים הללו בהיותם מפוזרים ומפורדים, היו אמורים מזמן להפסיק ולהקים מערכות חיים מקבילות ולחיות את חייהם תוך כדי היטמעות בין האומות האחרות, ולהכחד.

אבל, כאן אצל היהודים זה לא עובד, בקשיות ערפם מתוך חידוד **כח ההתבדלות** הם מוכנים להלחם על עצמאותם הרוחנית התורנית, ואפילו במקומות נדחים הם ממשיכים להקים מערכות שיאפשרו את המשך קיום העם היהודי, אף על פי שהוא **מפוזר ומפורד**, הם לא שומטים את החבל המחבר בינם לאביהם שבשמים.

מדוע בגלל מרדכי רצה המן להשמיד את כל היהודים?

וַיְבֹרֵךְ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכָי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֵת עִם מַרְדֳּכָי וַיִּבְקֶשׂ הַמֶּן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְלָכוֹת אַחַשְׁוֵרוּשׁ עִם מַרְדֳּכָי אֶסְתֵּר ג, ו

מה ההגיון שעומד מאחרי הרצון של המן להשמיד את כל היהודים בגלל שהם עם מרדכי, אם מרדכי חטא, עמו מה אשמו?

מבאר **רבי יוסף חיים** בחיבורו **קרן ישועה** על פי מה שאמרו בתרגום כי המן מכר עצמו לעבד למרדכי בגלל הכסף שהלואה לו, והיה הדבר קשה בעיניו להשיב ההלואה למרדכי וחיפש תואנות כדי לא להחזיר החוב.

כאשר ציוה לו המלך שישתחוו לו, ומרדכי לא השתחווה לו גמר אומר בלבו להרוג את מרדכי ובכך ריוח שישתחרר מעול העבדות ללא שיצטרך להשיב ההלואה.

אך כשהגידו לו את עם מרדכי שהם יהודים, וקיימא לן שאין בן ישראל שאין לו יורשים, ואם אין לו בנים, יש לו אחים ואם אין אחים יש קרובים רחוקים עד יעקב אבינו, ומרדכי הרי היה מיוחס עד בנימין בן יעקב כאמור בפסוק **איש יהודי הנה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני**, הבין המן שזה לא יעזור לו אם יהרוג רק את מרדכי, כי יורשיו של מרדכי קיימים, וגם אם יהרוג היורשים הקרובים תחזור הירושה ליותר רחוקים, כי כאמור אין בן ישראל שאין לו יורשין (כמפורש בפרק יש נוחלין).

על כן גמר בלבו להרוג את כל היהודים, ועל ידי כך לא יצטרך להשיב ההלוואה ויוציא עצמו לחירות, כי לא יוותרו יורשים שיתבעוהו ויחזיקו בו לעבד.

אחשוורוש הפיל את הפור

בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חָדָשׁ נִסָּן בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמַלְכָּךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ הִפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי הַמֶּן ג, ז

כתב **בנחל אשכול להחיד"א** בשם מהר"ח **כהן** בספר **מנורת זהב כ"י**, כי מי שהפיל את הפור היה אחשוורוש בעצמו בשנאתו לישראל כהמן, רק לכבודו של אחשוורוש לא כתבו דבר זה מפורש במגילה אלא רק ברמז - **אַחַשְׁוֵרוּשׁ הִפִּיל פּוֹר - הוּא הַגּוֹרֵל**, ועשה זאת אחשוורוש **לפני המן** - בנוכחות המן.

לימוד התורה - לפני המן

הפיל פור הוא הגורל לפני המן

במדרש אסתר רבה אמר **הפיל פור הוא הגורל**, עליו **נפל הגורל**. ידוע הוא כי ישראל נצלו מהמן בזכות לימוד התורה שהיה מרדכי מקבץ את ישראל בבתי מדרשות ולומד עמהם תורה, כי

מי יקבל את יתרת הכסף

**וְעֵשֶׂת אֲלָפִים כֶּסֶף אֲשֶׁקוּל עַל יָדֶי
עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהֵבִיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ** ^{ג, ט}
**וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמֹן הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ וְהָעֵם
לְעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ** ^{ג, יא}

תמיהות רבות תמהו המפרשים בענין העיסקה הזאת, המציירת ובצדק את המן כרשע ואת אחשוורוש כרשע יותר גדול, כיצד דבר כזה יכול לעבור על סדר היום למכור עם להריגה ולחלק את הכסף בין המן לאחשוורוש, גם אם נאמר שהדבר אירע, אבל המגילה נכתבה עוד בימי אחשוורוש ולא מצאנו גנאי מפורש עליו במגילה אלא רק בדרך רמז חוץ מגנאי זה המעמיד את אחשוורוש "באור יקרות" של רשעות ואכזריות נוראיים, ואין הדעת נותנת שיכתב דבר נורא זה המאשים את אחשוורוש ברוע אכזרי במגילה שנכתבת בעודו חי והוא יכול לקרוא זאת. דבר נוסף שעומדים עליו המפרשים לבאר מה הכוונה בעשי **הַמְּלָאכָה**, מי הם ומה תפקידם ומה זה משנה מי יביא את הסכום הזה **אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ**.

עוד צריך להבין, מה זה שאומר אחשוורוש להמן **הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ**, אם רוצה לומר שלא צריך שיתן את העשרת אלפים ככ"כ, יאמר להמן אינד צריך לשקול הכסף, ומלשון **נָתַן** משמע שמישהו יתן להמן כסף, ועל מה מדובר?

בספר **אמרי יעקב** ישוריון (תרע"ג) ח"א עמ' 116 מפרש כי "העיסקה" בין המן לאחשוורוש היתה כך.

המן לא תכנן להביא מכיסו עשרת אלפים ככר כסף, אלא כך אמר המן למלך: **העם היהודי עולה לממלכה עשרת אלפים ככר כסף, אם תשמיד אותם, אני ערב לך שיכנס על ידי "עשי המלאכה" – גובי המסים, בגלל אי הצורך להחזיק את היהודים סך של עשרת אלפים ככר כסף, והם – הגובים יביאו את זה כמתבקש אל גנזי המלך.**

כעת עלה דיון בין המן למלך, מה יהיה אם בגלל זה יכנס יותר מעשרת אלפים ככר כסף, למי זה יגיע, על כך אמר המלך להמן **הַכֶּסֶף** – היתרה מעבר לעשרת אלפים ככ"כ **נָתַן לְךָ**. לפי זה ניתן להבין שלא היה כאן "סחר באומה", אלא ענין של טובת הממלכה, "כמה כסף יכנס לאוצר המדינה אם לא יצטרכו לתקצב את היהודים", ענין כזה בהחלט יכול להתקבל על הדעת... [צריך להוסיף "בזמן הזה כבימים ההם?"]...

מצא יום ללא זכויות

**וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲדָשׁ הַרְאֵשׁוֹן
בְּשִׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ** ^{ג, יב}

כתב רבי אליעזר מגרמיזא בשערי בינה כי המן בחר ביום זה לכתוב את האגרות, כי ב"ב יום הראשונים של ניסן, זכות לישראל שבהם הקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח, וביום י"ד זכות קרבן הפסח ולאחריהם כל ימי חג הפסח, אבל ב"ג לא מצא מה זכות יש להם, על כן בחר לכתוב האגרות ביום זה. [ובדרך צחות אפשר לומר כי יום י"ג ניסן ערב בדיקת חמץ עם כל ההכנות לחג הפסח יתכן שילמדו פחות תורה ולכן היתה לו אחיזה ליום זה].

תענית אפילו מפחות מכשיעור

**לָךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשׁוֹן
וְצוּמוֹ עָלֶי וְאֵל תִּשְׁתּוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ** ^{ד, טז}

וְצוּמוֹ עָלֶי וְאֵל תִּשְׁתּוּ... לכאורה ריבוי דברים ושפת יתר יש כאן, די שתאמר **וְצוּמוֹ עָלֶי**.

בספר **אהל דוד ב** קאהן כתב ליישב על פי מה שאמרו במגילה (טו.) **ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית** ובטלו אכילת מצה.

וקשה (ע"י ערוך לנר יבמות ככא:) שהיה להם לאכול כזית מצה ועדיין זה נקרא צום כי לפי כמה פוסקים (ע"י באור הלכה תקנד ס"ו בשם פתחי עולם) כל שלא אכל ככותבת עדיין הוא בגדר מתענה הוא כמו ביוה"כ.

אלא שזה מה שצויתה אסתר, שאפילו פחות מככותבת לא יאכלו כלל, וזה שאמרה **וצומו עלי** – תתענו, אבל האיך תהיה התענית, שלא יאכלו ולא ישתו כלל, אפילו פחות מכשיעור.

הגזירה היתה "גזירת שמד"

וההבדל בגישה בין המן לאחשוורוש

לְהַשְׁמִיד לְהַרְגַּ וּלְאַבֵּד ^{ג, יא}

כאשר המן מתמלא חימה בראותו את מרדכי שאינו כורע ואינו משתחוה ושהוא יהודי, חפץ המן להשמיד אותם.

כאשר המן מגיע למלך ואומר לו את הדילטוריא על האומה הטפילית, הוא מבקש **לאבדם**.

ואילו באגרות נוסף משהו חדש **לְהַרְגַּ**.

בתחילה רצה המן להשמיד – **להעבירם על דתם ושלא ישמרו דת יהודי**.

כשבא לאחשוורוש הוסיף לפי דעתו של אחשוורוש שהיה שותף מלא לרעיון, והבין שאין די בכך שיוציא את עם ישראל לשמד, כי תמיד ישארו כאלו שלא יכנעו, לכן אמר שאין די להשמיד, אלא גם צריך **לאבדם** – למחוק כל מציאות של דת יהודית מהעולם.

כעת עלה הדיון בין המן למלך, המלך טען שכדי להגיע למצב כזה צריך לעשות את זה בטובות, לא להלחם ביהודים, אלא לקלקל אותם באופן שהוא ניסה לקלקל אותם [והצליח] במשתה, [בלי סנקציות...].

אך המן לא הסתפק בכך, הוא רצה להכריח את השמד, שמי שלא יהיה מוכן לכך בטובות – יהרג.

באגרות כללו את שתי התכניות שמטרתן אחת היא, לא לתקיים דת יהודית במלכות אחשוורוש, הן את תכנית השמד "הנעימה", של אחשוורוש, והן את תכנית השמד בכפיה, של המן.

כותרת הגזירה היתה **שמד** כנאמר - **להשמיד**, והאופנים לביצועה הם שנים, או באופן של **להרוג** או באופן של **לאבד**, מי שלא יאבד מן הדת ברצונו – יהרג, [הוא"ו של ולהרוג, היא וא"ו החילוק, היינו אם לא יאבד מעצמו – יהרג, ולא וא"ו החיבור], כך שילבו ראש הממלכה והיועץ שלו את רצונם של שניהם וכתבו באגרות את שני האפשרויות: **לְהַשְׁמִיד** – גזירת שמד, וניתן לקיימה בשני אופנים **לְהַרְגַּ** – את מי שיתנגד, ו[או] **לְאַבֵּד** – או שיבחר ברצונו להיות אובד מהיהודים.

בכך שבכל מדינה ומדינה שדבר המלך **ודתו** הגיעה היה אבל גדול ליהודים, התברר כי כל היהודים לא יהיו שותפים לאופציה השניה, אלא מוכנים להרג על קיום הדת, תוקן החטא שבגללו נגזרה הגזירה – ההשתחויה לצלם בימי נבוכדנצר, אשר אז לא מסרו את נפשם על כך ביראתם מנבוכדנצר, וכעת כולם ללא יוצא מהכלל תקנו את הפגם הזה בהיותם מוכנים למות על קידוש שמו יתברך.

ונבואה שנכתבה לדורות נכתבה – ללמדנו שכל מי שפועל ברצון נגד רצון השי"ת תורתו ולומדיה, מטרתו היא להשמיד את היהדות, בין אם הוא מראה פנים של שותף ובין אם מראה פנים של המן. היינו הך.

[נכתב עפ"י ביאורי הגר"א, הנתיבות והיערות דבש].